

بایسته‌های حقوق تجارت (بازرگانی)

مؤلف:

سعید حشمتیان

استاد دانشگاه آزاد اسلامی

انتشارات سردار

۱۳۹۵

سرشناسه	: حشمتیان، سعید، ۱۳۶ -
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام. Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	: بایسته‌های حقوق تجارت (بازرگانی)/ مؤلف: سعید حشمتیان
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات سردار، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۸۴ ص.
شابک	: ۱۵۰۰۰۰ ریال: 978-600-8276-03-6
وضعیت فهرست نویسی: فیا	
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۹۱
موضوع	: حقوق تجارت -- ایران Commercial law – Iran
موضوع	: حقوق تجارت Commercial Law
رده‌بندی کنگ	: ۱۳۹۵ ب۲ ۵۷ ج/ ۹۲۰ KMH
رده‌بندی دیویی	: ۳۴۶/۵۵۰۷۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۴۰۷۸۲۸

انتشارات - ا. د.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۲۷۶-۰۳-۶

شماره استاندارد بین‌المللی کتاب

ناشر:	سردار
مدیر مسئول:	قدرت علی حشمتیان
نام کتاب:	بایسته‌های حقوق تجارت (بازرگانی)
مؤلف:	سعید حشمتیان
چاپخانه:	سروش
نوبت چاپ:	اول، ۱۳۹۵
تیراژ:	۱۰۰۰ نسخه
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۸۲۷۶-۰۳-۶

قیمت ۱۵۰۰۰۰ ریال

فصل اول: شناخت حقوق تجارت و اشخاص تجاری/ ۱۳

۱۵	تعریف حقوق:
۱۵	مفهوم تجارت:
۱۶	تعریف حقوق تجارت:
۱۷	تاریخچه حقوق تجارت:
۱۸	منابع حقوق تجارت:
۱۸	قانون:
۱۹	تجید نظر در قانون تجارت:
۱۹	اعمال اعلان تجارتی:
۲۰	تعریف رسم تجاری:
۲۰	تفاوت رسم اعراف و عادت:
۲۰	عرف:
۲۰	تعارض عرف با قانون:
۲۰	دکترین (عقاید علمای حقوق تجارت):
۲۱	رابطه حقوق تجارت با سایر رشته ها:
۲۲	ضرورت شناسایی معاملات تجاری:
۲۳	معاملات برواتی:
۲۵	عملیات تجاری تولیدی:
۲۵	عملیات تجارتی خدماتی:
۲۶	دلالتی:
۲۷	اقسام عملیات بانکی:
۲۸	صرافی:
۲۸	اقسام بیمه:
۳۰	تفاوت حراج با مزایده:
۳۱	تعریف تاجر:
۳۲	اعمال تجارتی تبعی:
۳۵	ثبت شرکتها:
۳۹	مالکیت تجارتی و صنعتی:
۴۰	ماهه تجارتی:
۴۰	اسم تجارتی:
۴۱	انواع علامت:

فصل دوم: حقوق شرکت‌های تجاری/ ۴۳

۴۵	شرکتهای تجاری:
۴۶	انواع شرکتهای تجاری:
۵۰	ماهیت حقوقی شرکت:

۵۸	انواع و طبقه بندی شرکتهای تجاری
۵۹	تاریخچه قانونی
۶۴	تخصیص سهام
۶۵	مجمع عمومی مؤسس
۶۶	طریق تصمیم گیری
۶۸	تشکیل شرکت سهامی خاص
۷۲	انواع سهام
۷۸	دعوت از سهامداران
۸۹	تبدیل شرکت سهامی
۹۰	انحلال شرکت
۹۲	اسم شرکت
۹۴	مدیریت شرکت با مسئولیت محدود
۹۶	تصمیمات جمعی در رابطه با شرکت با مسئولیت محدود
۹۷	نظارت بر شرکت با مسئولیت محدود
۱۰۰	انحلال شرکت با مسئولیت محدود
۱۰۴	شرکت نسبی
۱۰۵	شرکت مختلط غیرسهامی
۱۰۶	شرکت مختلط سهامی
۱۰۸	شرکت تعاونی

فصل سوم: اسناد تجاری / ۱۱۱

۱۱۳	اسناد تجاری
۱۱۵	برات
۱۲۵	برات سازشی
۱۲۸	ظهورنویسی
۱۳۲	ضمانت
۱۳۷	اعتراض - واخواست
۱۴۰	فته طلب - سفته
۱۴۰	سفته
۱۴۲	چک

فصل چهارم: ورشکستگی و تصفیه امور ورشکسته / ۱۴۵

۱۴۷	ورشکستگی و تصفیه امور ورشکسته
۱۴۸	انواع ورشکستگی
۱۵۱	ورشکستگی در حقوق ایران
۱۵۳	تفاوتهای ورشکستگی و اعسار
۱۶۵	تخفیفات مقصیه
۱۷۳	تصفیه

به نام آن که جان افکند آموخت چراغ دل به نور جان بر افروخت
ز فضلش هر دو عالم گشت روشن ز فیضش خاک آدم گشت گلشن

حقوق تجارت شعبه‌ای از حقوق خصوصی است، که اعمال تجاری و تجار را تعریف نموده، اصول و قوانین حاکم بر روابط معاملاتی بازرگانان و اعمال تجاری را تنظیم می‌نماید. در حقوق تجارت ایران مجموعه قواعدی وجود دارد که به طریق مخصوص به تجار، بنگاه‌های تجاری، و قرا، ادهای تجاری احاطه داشته همچنین مقررات راجع به دلایل و صلاحیت دادگاه‌ها و... را اعمال می‌نماید همچنین حقوق بازرگانی و آشنایی نسبت به سبک‌های مختلف آن از ابزارهای اجرایی و نظارتی مورد نیاز مدیران بخش‌های دولتی، خصوصی است در حقیقت تجارت در معنی وساطت حرفه‌ای در امر مبادله و مبادله کالا یا ارائه خدمت به منظور حصول منفعت به کار می‌رود و در اصطلاح شامل دایره مواردی است که در مقام داد و ستد بطور متعارف وجود دارد. اگرچه از لحاظ نظری گروهی از متخصصین دو اصطلاح تجارت و بازرگانی را در دو مفهوم متمایز به کار می‌برند، لکن غالباً این دو اصطلاح یک معنی را در ذهن متبادر می‌نماید. از آنجا که در تجارت یا بازرگانی بخشی از امور راجع به گردش ثروت مورد لحاظ قرار می‌گیرد، لذا اشخاصی که بطور مستقیم در این گونه امور فعالیت دارند تاجر یا بازرگان نامیده می‌شوند.

به عبارت دیگر تاجر یا بازرگان شخصی است که نتیجه فعالیت وی تمام و یا قسمتی از فاصله زمانی و یا مکانی موجود میان تولید و مصرف یا میان عرضه و تقاضا را مرتفع می-

کند و یا موجبات تسهیل و یا تسریع در ارتباط با این مقولات را فراهم می‌کند. تجارت را می‌توان به اعتبار دامنه شمول در انواع مختلف فهرست نمود. از جمله: تجارت داخلی، تجارت خارجی، تجارت بین‌المللی، تجارت منطقه‌ای، تجارت دو یا چند جانبه، تجارت مرزی، و ...

در دوران‌های اولیه اقتصادی، داد و ستد و مبادله به صورتی ساده و بطور کلی از طریق تهاتر انجام می‌شد. گذر از اقتصاد خانوادگی به اقتصاد روستایی، سپس به اقتصاد شهری، اقتصاد ملی و در نهایت به اقتصاد جهان، ضرورت به کارگیری و اعمال قاعد خاص و ضوابط ویژه ارتباطات تجاری را ضروری نمود.

در ایران مانند پاره‌ای از کشورها که دارای نظام حقوقی مشابه هستند، مسایل مربوط به تجارت و بازرگانی ابتدا براساس اصول و قواعد مدنی (حقوق عام در روابط حقوقی خصوصی اشخاص) حل و فصل می‌شد. از آنجا که این قواعد متناسب با مقتضات مناسبات و روابط بازرگانی نبود، لذا بتدریج و با گسترش روابط اجتماعی و اقتصادی، قاعد و اصول خاص برای این رشته بوجود آمد.

برای مثال میتوان یادآور شد که باال قدیم حق‌العمل کاری، و نگهداری کالا و وام مرسوم بوده است و فنیقی‌ها برای رسیدن به خصوص جبران خسارت تاجری که کالایش برای نجات کشتی و یا سایر دلایل به دریا ریخته می‌شد بوده‌اند.

در یونان قدیم قواعد پرداخت وام به بازرگانان برای حمل کالا بوسیله کشتی وجود داشت که در نتیجه آن در صورت رسیدن کالا به مقصد، سود گزاف عاید وام دهنده می‌شد.

در روم، ایران و سایر تمدن‌های قدیم اصولی از جمله برای حفظ کاروان‌های تجارتی و رفع اختلاف میان بازرگانان حاکم بود.

در قرون وسطی، حکومت‌های محلی قواعد خاص و دادگانه‌های ویژه برای امور تجارتی ابداع نمودند، از جمله: ترویج حواله و برات، قواعد راجع به ورشکستگی، وام و اعتبار و غیره.

مختصر اینکه در دوران‌های گذشته، تجارت بر پایه عرف، سنن، رسوم و آداب تجاری جریان داشت. پس از تدوین مقررات و قوانین مدنی، قواعد و اصولی ضمن این مقررات و قوانین برای تنظیم روابط و مناسبات بازرگانی پیش بینی شد.

با آغاز عصر جدید و کشف قاره آمریکا، بوجود آمدن مستعمرات و در نتیجه توسعه روابط تجاری که موجب شد اینگونه روابط از مرزهای داخلی کشورها

تجاوز نماید، تدوین قواعد خاص تجارت رونق یافت تا آنجا که امروزه تقریباً در سراسر جهان گرایش در جهت وحدت قوانین و مقررات تجاری است. برای نمونه در این رابطه میتوان به قوانین و پیمان‌های راجع به حمل و نقل، بروات تجاری، قرارداد معروف به اتحادیه پاریس سال ۱۸۸۳ در زمینه حمایت مالکیت صنعتی و تجاری، قرارداد برلین ۱۸۹۰ در خصوص حمل کالا و مسافر بوسیله راه‌آهن، قرارداد ورشو ۱۹۲۹ راجع به حمل و نقل هوایی و قرار داد ژنو ۱۹۵۶ در رابطه با حمل کالا در جاده‌های عمومی اشاره کرد.

نوشتار حاضر با نگاهی اجمالی به حقوق تجارت ایران در چهار بخش:

(بخش اول) - ملات تجاری

(بخش دوم) - اشخاص و موضوع حقوق تجارت

(بخش سوم) - اسناد تجاری

(بخش چهارم) - ورشکستگی

به رشته تحریر درآمده است، نظر به اینکه تدوین چنین مجموعه‌ای خلاصه‌ای از قانون و نظرات ارزشمند اساتید حقوق تجارت می‌باشد، امیدواریم صاحبان علم در این رشته نواقص و ضعف‌های موجود را با نگاهی صادقانه مورد نقد و بررسی قرار داده و در صورت لزوم حمیرا در جهت بهبود شیوه نگارش چه از لحاظ کمی و چه از لحاظ کیفی یاری رسانند. در پایان بر خود فریضه می‌دانم که به رسم ادب از زحمات پدرم جناب آقای دکتر قدرت علی حشمتیان و اساتید ارجمند جناب آقایان دکتر رضا طلائع بیات و دکتر محمد جواد عسکری همچنین دوست و همکار ارزشمند جناب آقای دکتر ایمان خسروی و همچنین تحریریه انتشارات سردار که در تهیه و نگارش این نوشتار حقیر را یاری رساندند صمیمانه قدردانی و تشکر نمایم.

و من ... التوفیق و علیه التکلان

با تقدیم احترام

سعید حشمتیان - بهار ۱۳۹۵